

УДК 378

СИГЕТІЙ Ігор Петрович,

старший викладач кафедри природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти
e-mail: ipsiget@gmail.com

СИСТЕМОТВІРНА РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ ВІЗ ЯКІСНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Розкрито роль інформаційного менеджменту в забезпеченні суб'єктів освітнього процесу вищої школи якісною інформацією, що співвідноситься з її цінністю (корисністю) як відображенням саме того різноманіття (частини змісту), котре необхідне системі управління (тій, яка управляє, і тій, якою управляють) на всіх рівнях її функціонування для досягнення конкретних цілей діяльності.

Ключові слова: освітня організація, навчально-виховний процес, управління соціальними системами, інформаційний менеджмент, інформація, якісна інформація.

Постановка проблеми. Конститутивною особливістю управління такою складною соціальною системою, як освітня організація, виступає те, що вся сукупність управлінських дій фокусується тут на головному об'єкті їх цілеспрямованого впливу – учасниках навчально-виховного процесу. Саме тому забезпечення якості цього процесу є системотвірним чинником управлінської діяльності лінійних і функціональних менеджерів – від керівника закладу до викладача конкретної навчальної дисципліни.

Тож цілком зрозуміло, чому підвищення якості загальної і професійної освіти визначено головною метою реформи в цьому надзвичайно важливому соціальному секторі. Так само очевидно, що розв'язання цього фундаментального завдання потребує концентрації різноманітних ресурсів управління (фінансових, кадрових, матеріально-технічних, нормативно-правових, технологічних, інформаційних) і водночас пошуку продуктивних методологічних підходів до управління освітою на національному (загальнодержавному), регіональному й локальному рівнях.

Оскільки проблема забезпечення якості освіти прямо корелюється з проблемою вдосконалення принципів, методів і механізмів управління навчально-виховним процесом, то для їх розв'язання в менеджмент освітніх закладів упроваджуються моделі системного, ресурсного, рефлексивного, адаптивного, координаційного, компетентного, ситуативного, процесного управління. Серед подібних управлінських моделей свою високу продуктивність демонструє і концепція менеджменту, побудована на основі управління інформацією як одним з базових ресурсів організації. Як відомо, цю модель управління, починаючи з 70-х років ХХ століття, прийнято називати інформаційним менеджментом. Використання останнього в практиці управління набуває особливої актуальності в тих організаційних системах, де інформація посідає визначальне місце в досягненні головної мети їхньої діяльності. До них належать насамперед освітні системи з їх центральною підсистемою – навчально-виховним процесом.

За своїм покликанням, природою, методологічним і методичним інструментарієм освітній процес являє собою інформаційно-комунікативну систему. Тому забезпечення її якісними інформаційними ресурсами, необхідними для прийняття управлінських рішень і здійснення особистісно-професійного розвитку суб'єктів освіти має пріоритетне значення. І в цьому ключову роль відіграє інформаційний менеджмент як цілісна управлінська концепція задоволення різноманітних інформаційних потреб усіх учасників навчально-виховного процесу.

Як показує **аналіз досліджень і публікацій**, різні аспекти цієї значущої проблеми розглядають у своїх працях Є. Бабин, С. Бедрина, В. Биков, А. Богданова, О. Воробйова, Ю. Воротницький, О. Гриценчук, А. Гуламов, В. Гуменюк, Ю. Жук, Л. Калініна, Д. А. Кассім, І. Кошкіна, П. Краснов, А. Крупинов, Н. Кузьмичова, С. Назарова, О. Насадкіна, А. А. Нассер, С. Павлов, С. Подмазін, І. Попова, С. Салмін, О. Співаковський,

Ю. Торкунова, С. Чернищенко, Н. Яригіна та інші науковці. Усі вони солідарні в тому, що без системного управління інформацією неможливо зrealізувати комплекс різноманітних завдань, які стоять перед закладом вищої освіти загалом і освітнім процесом зокрема.

Виходячи з цього, автором статті було визначено **завдання** розкрити ті концептуальні засади інформаційного менеджменту, які перетворюють його у системотвірний чинник забезпечення управління освітнім процесом вищої школи якісною інформацією.

Виклад основного матеріалу. Чільний теоретик управління Д. Гвішіані у книзі «Організація і управління» (відомій не одному поколінню менеджерів) серед взаємопов'язаних елементів будь-якої організації виділив в окрему групу ті процеси, котрі «мають вирішальне значення для виконання цілей організації», а саме: прийняття рішень, комунікації, інформаційні потоки, контроль... [1, с. 185–186].

Ще більшої ваги ці елементи набувають в управлінні освітніми організаціями. Адже тут інформація виступає не тільки об'єктом і продуктом діяльності менеджерів, а й джерелом та засобом навчання, виховання й розвитку особистості. Це відбувається в актах взаємодії суб'єктів освіти, спрямованій, за словами І. Лернера, на засвоєння «певного відрізка змісту соціального досвіду» чи «соціальної культури» [2, с. 8,11].

Кожен компонент освітнього процесу: стимульовально-мотиваційний, цільовий, змістовий, операційний, контрольно-регульовальний і рефлексивний [3, с. 18] ґрунтується на інформації й поза нею немислимий. Аналогічно й усі складові управлінської моделі навчання (за В. Якуніним [4]), як-от: формування цілей, формування інформаційної основи навчання, прогнозування, прийняття рішень, організація виконання, комунікація, контроль і оцінка результатів, корекція мають яскраво виражену інформаційну домінують. Така інформаційна природа освітнього процесу й управління ним дає підстави вченим виокремлювати в системі сучасного педагогічного знання міждисциплінарні напрями – інформаційну дидактику й навіть інформаційну педагогіку. При цьому під останньою пропонують розуміти «теорію отримання, перетворення, передачі та засвоєння інформації в навчально-виховному процесі» [5]. І хоча вказані поняття не набули поширення, однак вони з огляду на вищесказане мають право на існування. Слід зазначити, що стосовно управління освітнім процесом термінологічні сполуки “інформаційна дидактика” й “інформаційна педагогіка” певною мірою покриває поняття “інформаційний менеджмент”.

Як уже зазначалося, у сфері управління закладом освіти інформаційний менеджмент підпорядковується розв'язанню виховних, дидактичних і розвивальних завдань. Іншими словами, кінцева мета управління інформацією в освітньому процесі вищої школи – досягнення змін, котрі б свідчили про особистісне та професійне зростання його суб'єктів.

Якість цих змін особистості залежить від цілої системи умов – організаційних, організаційно-педагогічних і власне педагогічних. Названі групи умов відповідають трьом рівням управління педагогічною організацією, виділених у дисертаційній роботі О. Галкіної: інституційному, управлінському й технічному [6]. Формування тої чи іншої групи умов передбачає передусім планування і виконання низки заходів з управління інформацією. Так, організаційно-педагогічні умови постають у результаті «взаємопов'язаних інформаційних комплексів, котрі ... необхідно (доцільно) створювати суб'єктові-керівнику на управлінському рівні для забезпечення управління педагогами і їхньою професійною діяльністю, а також тими, хто навчається, і їхньою діяльністю з досягнення певних педагогічних цілей, які створюються суб'єктом-керівником на інституційному рівні й забезпечують управління педагогічною організацією в цілому, і педагогічних умов, які створюються суб'єктом-педагогом на технічному рівні й забезпечують управління діяльністю тих, хто навчається, з досягнення певних педагогічних цілей» [6].

Створення сукупності умов на конкретному рівні управління освітнім процесом охоплює відповідні інформаційні потоки й ресурси. Однак кожен рівень вимагає найбільш доцільної для суб'єкта й об'єкта управління інформації. У цьому разі маємо справу з якістю інформації.

В осягненні сутності феномену якості як фундаментальної характеристики інформації принциповим моментом видається окреслення того загального і специфічного змісту, який ми вкладаємо в саме поняття “інформація”. Зробити це необхідно вже тому, що на сьогодні існують різні підходи до визначення інформації. Відштовхуються вони в основному від конкретного поняття, на підґрунті якого й тлумачать інформацію: матерія, відображення, енергія, ентропія (міра невизначеності), різноманіття, вибір, зв'язок, взаємодія, повідомлення та ін. Визначення інформації за допомогою цих понять розкривають складну, багатогранну природу інформації, котру неможливо вмістити в єдину дефініцію. Утім для осмислення порушеної в цій статті теми обмежимося тлумаченнями інформації через її пов'язаність, але не тотожність, із філософськими категоріями “відображення” і “різноманіття”.

Незважаючи на те, що теорія інформації як відображення і теорія інформації як різноманіття існують як самостійні підходи, однак резонно поєднувати їх в єдину концепцію. Тож саме на таку концепцію інформації як відображення різноманіття, автором якої є відомий дослідник А. Урсул, ми й спираємося в розумінні феномену інформації.

«Інформацію правомірно уявити, – пише А. Урсул, – як відображення різноманіття, як те різноманіття, яке об'єкт, що відображає, містить про відображуваний (об'єкт. – *I. C.*)» [7]. Тобто інформація становить собою результат відображення різноманіття одного об'єкта в іншому внаслідок їх взаємодії [8]. Йдеться, отже, про відтворення змісту. Але якщо само собою поняття “відображення” розуміється як відтворення змісту в цілому, то поняття “інформація” містить в собі не весь зміст відображення, а лише одну його сторону – «той аспект, який пов'язаний з різноманіттям» [там само]. До того ж та частина змісту відображення, котру несе інформація, піддається опредмеченню й передачі, а також усьому іншому, що з цим пов'язано (сприймання, перероблення, перетворення і т.п.). При цьому, як наголошує А. Урсул, «передавати інформацію в будь-яких процесах комунікації і управління можна лише за допомогою різноманіття» [7].

Своєю чергою, «управління неможливе без сприймання, передачі, а найголовніше – без перероблення, перетворення інформації». Бо, по суті, там, де має місце використання інформації й відбувається управління [8].

У вивченні ролі інформації, зокрема її якісних характеристик у процесах управління освітнім процесом вищого навчального закладу, ми спираємося на ще одне засадне положення. Маємо на увазі твердження А. Урсула про те, що «для управління важливе не різноманіття загалом, а саме те, різноманіття, яке корисне для системи управління», «яке веде до здійснення цілі, поставленої в процесі управління» [8]. Тим самим постає проблема якісного виміру інформації – її цінності, або корисності.

З огляду на пріоритет цінності інформації в управлінні будь-якими соціальними процесами якість інформації співвідносимо з цінністю (корисністю) інформації як відображенням того різноманіття, що необхідне системі управління (тій, яка управляє, і тій, якою управляють) на певному етапі її функціонування (планування, організації, мотивування, контролю, координації) для досягнення конкретних цілей діяльності.

Якість є багатовимірною інтеграційною характеристикою інформації. Утворює її сукупність властивостей, які формують у споживача інформації відчуття цінності для нього саме цієї, а не іншої частини відображення різноманіття.

Зазвичай в науковій літературі виділяють такі параметри якості інформації: достовірність, правдивість, надійність, переконливість, доказовість, точність, повнота, глибина, достатність, оптимальність, актуальність, новизна, ефективність, оперативність, своєчасність, змістовність (семантична місткість), репрезентативність, виразність, стійкість, адекватність (сміслова, синтаксична, прагматична). Навіть цей неповний перелік критеріїв оцінки інформації на предмет її якості дає уявлення про поліаспектність і динамічність цієї характеристики.

Не ставлячи собі за мету з'ясування сутності вказаних критеріїв оскільки вони достатньо висвітлені в інших джерелах, зауважимо, що залежно від видів соціальної інформації (ідеальної та матеріальної) в різних соціокультурних типах повідомлень

(офіційних і неофіційних, юридичних, фінансових, наукових, філософських, ділових, художніх і т. д.) комплекс критеріїв для кваліфікації інформації як якісної може різнитися.

До різних потоків інформації, використовуваних в управлінні освітнім процесом, мають бути окреслені чіткі вимоги у формі внутрішніх стандартів ВНЗ, дотримання яких гарантувало б якість отриманих на “вході” і “виході” повідомлень. Проте основою створення і/або пошуку й відбору якісних інформаційних ресурсів повинні стати відповідні технології та їх організаційно-методичний супровід (інструкції, правила, рекомендації, спеціальні курси підвищення кваліфікації, стажування, майстер-класи, семінари і т. ін.).

Крім того, дієвий механізм забезпечення якості інформації, яка циркулює в управлінні навчально-виховним процесом, ми вбачаємо у створенні системи її внутрішнього аудиту. Загальною методологічною базою аудиту інформації як комплексної оцінки якісних показників цього управлінського ресурсу можуть бути підходи, теоретичні положення, моделі, рекомендації, розроблені в авторитетних дослідженнях зарубіжних авторів (наприклад: [9; 10; 11]).

Забезпечення якості інформаційного ресурсу для управління освітнім процесом відбувається на всіх ланках єдиного комунікативного ланцюга. А це означає, що якість інформації треба розглядати як сукупний результат, по-перше, джерела (автора), тобто суб'єкта чи об'єкта, який генерує інформацію, та відправника (адресанта); по-друге, кодів природної і/або штучної мови (дуже важливою тут є спільність кодів для адресанта і адресата) і знакової системи (повідомлення, тексту); по-третє, каналу обміну повідомленнями (ідеальним прийнято вважати канал, який володіє високою пропускнуою здатністю сигналів, не має шумів і не додає інформацію); по-четверте, комунікативної ситуації і контексту; по-п'яте, одержувача (адресата, реципієнта) інформації.

Якраз від ступеня придатності для кінцевої ланки освітнього комунікативного процесу – споживача залежить визначення інформації як якісної чи неякісної. З цієї причини нерідко трапляється так, що отримувана суб'єктом об'єктивно якісна інформація не відповідає його потребам й може бути не прийнята ним. Аналогічне явище відбувається й з кількістю інформації, котра діалектично взаємопов'язана з її якістю (цінністю, корисністю) й значною мірою навіть обумовлює останню. «При одній і тій же кількості інформації ступінь її цінності виявляється залежним від суб'єкта (системи управління, яка сприймає інформацію), – констатує А. Урсул [8].

Висновки. Сутність викладеного переконує в тому, що цілеспрямоване забезпечення всіх складових освітнього процесу вищого навчального закладу різними видами інформаційних ресурсів можливе лише на методологічно грамотно побудованій і методично чітко організованій управлінській основі. Саме такою основою слугує інформаційний менеджмент як цілісна теоретична концепція і практична система управління інформацією.

Системотвірна роль інформаційного менеджменту у вищій школі виявляється в плануванні, організації, координуванні, моніторингові, стимулюванні діяльності, пов'язаної з пошуком, відбором, генеруванням, передачею, обміном, обробленням, перетворенням, зберіганням і використанням інформації, яка потрібна (цінна, корисна) для досягнення найголовнішої мети функціонування освітньої організації – професійно-особистісного розвитку і саморозвитку суб'єктів навчально-виховного процесу.

Іншими словами, ефективність реалізації цієї мети безпосередньо залежить від використання в ході управлінського впливу на освітній процес якісної інформації, здатної задовольнити різноманітні об'єктивні й суб'єктивні і інформаційні потреби його учасників, насамперед здобувачів вищої освіти і викладачів як освітніх менеджерів.

Список використаної літератури

1. Гвишиани Д. М. Организация и управление / Д. М. Гвишиани. – 2-е изд., доп. – М.: Наука, 1972. – 536 с.
2. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
3. Шамова Т. И. Управление образовательными системами: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко, Г. Н. Шибанова; под. ред. Т. И. Шамовой. – 3-е изд., стер. – М.: Академия, 2006. – 384 с.
4. Якунин В. А. Информационная основа обучения // Педагогическая психология: учеб. пособие / В. А. Якунин. – 2-е изд. – СПб.: Из-во В. А. Михайлова, 2000. – С. 41 – 51.

5. Хуторская Л. Н. Информационная педагогика [Электронный ресурс] / Хуторская Лариса Николаевна // Эйдос: Интернет-журнал. – 2002. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0825.htm>
6. Галкина О. В. Роль и место понятия “организационно-педагогические условия” в терминологическом аппарате педагогической науки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. В. Галкина ; Поволж. гос. соц.-гуманитарная академия. – Самара, 2009. – 23 с.
7. Пушкин В. Г. Информатика, кибернетика, интеллект: философские очерки [Электронный ресурс] / В. Г. Пушкин, А. Д. Урсул. – Кишинев: Штиинца, 1989. – 293 с. – Режим доступа: http://sbiblio.com/biblio/archive/pushkin_informatika_kibernetika_intellekt/02.aspx
8. Урсул А.Д. Отражение и информация [Электронный ресурс] / А.Д. Урсул. – М. : Мысль, 1973. – 231 с. – Режим доступа: http://sbiblio.com/biblio/archive/ursul_otraj/
9. Henczel, S. The information audit as a first step towards effective knowledge management: an opportunity for the special librarian [Electronic resource]. – Mode of access : <http://archive.ifla.org/VII/d2/inspel/00-3hesu.pdf>.
10. Buchanan, S. and Gibb, F. The information audit: methodology selection [Electronic resource] // *International Journal of Information Management*, 28(1), 2008, p.3–11. – Mode of access : <http://www.scribd.com/doc/26981273/Sdarticle-the-Information-Audit-Methodology-Selection>
11. Buchanan, S. and Gibb, F. The information audit: Theory versus practice [Electronic resource] // *International Journal of Information Management*, 28(3), 2008, p. 150–160. – Mode of access : <http://www.scribd.com/doc/39056642/AUDIT-Information-Audit-Theory-vs-Practice>.

References

1. Gvishiani, D. M. (1972). *Organisation and management*. Moscow: Nauka (in Rus.)
2. Lerner, I. Y. (1980). *Learning process and its regularities*. Moscow: Znanie (in Rus.)
3. Shamova, T. I. Davydenko, T. M., Shibanova, G. N.. (2006). *Eductation system management*. Moscow: Akademia (in Rus.)
4. Yakunin, V. A. (2000). *Pedagogical psychology*. St. Petersburg : Pub. V. A. Mikhailova (in Rus.)
5. Khytorskaya, L. N. (2002). *Informational pedagogic*. Retrieved from <http://www.eidos.ru/journal/2002/0825.htm>. (in Rus.)
6. Galkina, O. V (2009). *The role and place of the concept of “organizational and pedagogical conditions” in the terminological apparatus of pedagogy*. Samara (in Rus.)
7. Pushkin, V. G. Ursul, A. D. (1989). *Informatics, cybernetics intellect: philosophical essays*. Kishinev: Shtiinca. Retrieved from http://sbiblio.com/biblio/archive/pushkin_informatika_kibernetika_intellekt/02.aspx (in Rus.)
8. Ursul, A. D. (1973). *Reflection and information*. Moscow: Mysl. Retrieved from http://sbiblio.com/biblio/archive/ursul_otraj/ (in Rus.)
9. Henczel, S. *The information audit as a first step towards effective knowledge management: an opportunity for the special librarian*. Retrieved from <http://archive.ifla.org/VII/d2/inspel/00-3hesu.pdf>.
10. Buchanan, S. and Gibb, F. (2008). The information audit: methodology selection. *International Journal of Information Management*, 28(1), 3–11. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/26981273/Sdarticle-the-Information-Audit-Methodology-Selection>
11. Buchanan, S. and Gibb, F. (2008). The information audit: Theory versus practice. *International Journal of Information Management*, 28(3), 150–160. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/39056642/AUDIT-Information-Audit-Theory-vs-Practice>
12. Henczel, S. The information audit as a first step towards effective knowledge management: an opportunity for the special librarian. Retrieved from <http://archive.ifla.org/VII/d2/inspel/00-3hesu.pdf>.
13. Buchanan, S. and Gibb, F. (2008). The information audit: methodology selection. *International Journal of Information Management*, 28(1), p. 3–11. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/26981273/Sdarticle-the-Information-Audit-Methodology-Selection>
14. Buchanan, S. and Gibb, F. (2008). The information audit: Theory versus practice. *International Journal of Information Management*, 28(3), p. 150–160. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/39056642/AUDIT-Information-Audit-Theory-vs-Practice>.

SIGETIY Igor,

Senior Lecturer of Department of Natural Sciences and Mathematics Education and Information Technology
Transcarpathian Institute of Postgraduate Education
e-mail: ipsiget@gmail.com

SYSTEM-CREATIVE ROLE OF INFORMATION MANAGEMENT IN PROVIDING OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT BY HIGH-QUALITY INFORMATION

Abstract Introduction. The problem broken in the article straight correlates with the questions of perfection of principles, methods and mechanisms of educational organization management, in particular by its central constituent – educational process as informatively communicative system, directed on satisfaction of various social and informative necessities of its subjects.

Purpose. The purpose of the article is to expose the role of informative management in providing of all participants of educational process of higher school by high-quality information, that, as turn out, correlated with its value (utility) as reflection of exactly that variety (parts of maintenance), which necessity to control system (which manages, and that which manage) on all levels of its functioning for realization of concrete activity aims.

Results. As a result of the conducted analysis of the problem a conclusion was done that the purposeful providing of educational process of higher educational establishment the by different types of informative resources is possible only on the methodologically correctly built and methodically expressly organized administrative basis. An informative management as integral theoretical conception and practical control system by information serves as such basis exactly.

Originality. System-creative role of informative management appears in planning, organization, coordinating, monitoring, stimulating of activity, related to the search, selection, transmission, exchange, treatment, transformation, maintainance and use of information, necessary for achievement most primary objective of functioning of educational organization, – professional and personal development and self-development of educational process subjects’.

Conclusion. Thus, efficiency of realization of this purpose directly depends on the use during administrative influence of high-quality information

*Одержано редакцією 25.04.2016
Прийнято до публікації 28.04.2016*